

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: «**ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ В РОМАНАХ В.С. МОЕМА**»

Виконала: студентка 2 курсу
групи Ang1-M19z
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Сенишин Оксана Михайлівна

Науковий керівник:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор
Рецензент:
Стахнюк Н.О., кандидат філологічних
наук

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Актуальні аспекти дослідження творчості В. С. Моема.....	7
Висновки до розділу.....	17
Розділ 2. Розвиток філософських та літературознавчих концепцій часу і простору.....	18
2.1. Філософські основи дослідження часу та простору.....	18
2.2. Проблеми дослідження часу та простору у літературі.....	22
2.3. Хронотоп як літературознавча категорія.....	26
Висновки до розділу.....	34
Розділ 3. Жанр як чинник хронотопу в романах В. С. Моема.....	35
3.1. Жанрова специфіка роману в інтерпретації В.С. Моема.....	35
3.2. Особливості хронотопу в "романі виховання" ("Of Human Bondage").....	43
3.3. Час і простір у романах про митців ("The Moon and Sixpence", "Cakes and Ale: or, the Skeleton in the Cupboard").....	51
3.4. Специфіка хронотопу в "театралізованій прозі" ("Theatre").....	61
3.5. Час і простір у соціально-психологічному романі (The Painted Veil).....	66
Висновки до розділу.....	76
Висновки.....	77
Список використаних джерел.....	81

ВСТУП

Сьогодні Вільяма Сомерсета Моєма можна сміливо віднести до класиків європейської літератури 20-го століття. Хоча ще півстоліття тому англійський письменник піддавався жорсткій критиці. Його називали циніком та мізантропом, докоряли за аполітичність та індіферентність, вважаючи, що його твори недовго будуть користуватися популярністю. Утім, ці судження виявились хибними. Популярність Моєма зростає з кожним роком. Його романи, новели та п'єси дедалі більше притягують увагу читачів з усього світу та знаходять позитивну оцінку літературознавців, які відзначають глибокий внутрішній зміст творів Моєма.

Літературна діяльність Вільяма Сомерсета Моєма (William Somerset Maugham, 25 січня 1874 - 16 грудня 1965) охоплює період більше ніж 60 років. Його перша книга - роман «Ліза з Ламбета» - датується 1897 роком, а остання - автобіографічна замітка «Погляд в минуле» - опублікована в 1962 році. Моєм написав 20 романів, 32 п'єси та біля сотні оповідань, більшість з яких були включенні в різні антології і збірки; він писав "travel books" – подорожні книги, які відтворюють враження про різні країни. Письменник випустив дві повні книги есе та статей, збірки власних нотаток із записних книжок різних років, лекції.

Протягом довгого часу побутувала думка про В.С. Моєма як представника комерційної літератури, чиї творіння не відрізняються глибиною думки, серйозністю ставлення до зображуваного і т.ін. Ще при житті письменника існувала так звана «проблема Моєма», коли художник весь час був у чийсь тіні. Як драматург – в тіні А. Пінеро і Б. Шоу, як романіст - в тіні Г. Джеймса і Дж. Конрада, як автор «екзотичних» оповідань - в тіні Р. Кіплінга і Р. Л. Стівенсона. Але, тим не менше, час показав, що його творчість має значну художньо-естетичну цінність і має розглядатися не "в тіні", а паралелях і зіставленнях із книгами названих авторів та інших видатних письменників новітньої доби літературного розвитку.

Творчість В. С. Моєма представляє собою цікавий матеріал для дослідження, що підтверджується численними публікаціями та дисертаціями останніх років у сфері літературознавства і лінгвістики.

Його книги різної родо-жанрової природи досліджували протягом усього століття. Англійськими літературознавцями створено спеціальний енциклопедичний путівник творчістю Моєма, в якому акумульовано найважливіші тенденції літературно-критичного осмислення спадщини письменника [70]. В українському літературознавстві важливими досягненнями на шляху розуміння творчості Моєма стали дисертації О. Вержанської "Етичні та естетичні погляди У.С. Моєма у контексті масової культури" [3], в якій творчість письменника розглядається як матеріал для осмислення складного механізму взаємодії та стосунків масової та елітарної культури, і С. Чернишової "Художній світ В.С. Моєма (на матеріалі прози 10-20-х років ХХ століття)" [47], в якій проаналізовано основні події у художньому світі Моєма: перехід героїв з британської спільноти до інонаціональної, визнавання героєм власної суті, руйнування ілюзії. У порівняльно-типологічному контексті прозу В.С. Моєма аналізувала І. Трикозенко у дисертаційній праці «Художня проза С. Моєма у контексті англійської літератури ХІХ-початку ХХ століття (Складові успіху)» [37]; поетику драматизації у прозі Моєма досліджувала О.В. Чайковська [44].

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що незважаючи на велику кількість літературно-критичних праць про В. С. Моєма його творчість ще й досі недостатньо досліджена і потребує подальшого поглибленого осмислення, зокрема у сфері такої важливої складової письменницької поетики, як хронотоп.

Основною проблемою цього дослідження є проблема своєрідності часопросторової організації романістики В. С. Моєма та визначення зв'язку хронотопу з іншими складовими художньої системи творів, зокрема їх жанрової специфіки.

Об'єктом дослідження є романи В. С. Моема різної жанрової спрямованості, зокрема "Тягар пристрастей людських", "Місяць і мідяки", "Радощі життя", "Театр", "Розмальована вуаль", а також літературно-критичні та теоретико-літературні тексти самого письменника і статті, монографії, дисертації, присвячені творчості Моема.

Предметом дослідження є особливості часопросторової організації в романах В. С. Моема, взаємозалежність жанру і хронотопу, ознаки "зовнішнього" і "внутрішнього" часопростору.

Метою роботи є з'ясування типологічних особливостей хронотопу в романістиці В. С. Моема, визначення своєрідності письменницького моделювання художнього часопростору.

Для досягнення поставленої мети в роботі ставляться такі дослідницькі **завдання**:

- розглянути основні підходи щодо осмислення місця В.С. Моема в літературному процесі ХХ ст.;
- охарактеризувати теоретичні аспекти проблеми "хронотоп" і "жанр";
- здійснити аналіз взаємодії жанру і хронотопу в основних романах В.С. Моема;

Методологічною основою є роботи вітчизняних та зарубіжних літературознавців, присвячених проблемам жанру і хронотопу (М.М. Бахтін, Н.І. Бернадська, Н.Х. Копистянська та ін.).

Наукова новизна дослідження визначається тим, що у роботі здійснено спробу систематизації особливостей часопростору в романістиці В. С. Моема і досліджено типологічні аспекти взаємодії жанру і хронотопу в межах таких романних різновидів, як роман виховання, соціально-психологічний роман, метароман, театралізований роман.

Теоретична цінність роботи полягає у можливості використання спостережень і висновків, отриманих в ході дослідження, для подальшого вивчення творчості В. С. Моема як романіста. Результати дослідження можуть

сприяти розумінню проблем взаємозв'язку жанру і хронотопу в новітньому романі.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її матеріалів і висновків при підготовці навчальних програм із історії новітньої зарубіжної літератури ХХ ст. та теорії літератури у закладах вищої освіти.

Структура дослідження. Магістерське дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (70 позицій). Загальний обсяг роботи – 87 сторінок, в тому числі 80 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Проведений у магістерській роботі аналіз особливостей хронотопу в романах В.С. Моема дає змогу зробити такі висновки.

Літературознавча рецепція творчості В.С. Моема триває уже майже 150 років. Вона розгорталася у різних напрямках – від біографічних і тематологічних студій до поетико-стильових і гендерних досліджень. За цей час дослідники створили як широку географію миемознавства, так і засвідчили різновекторні підходи до вивчення спадщини письменника, які сформувалися у такі провідні тенденції: постколоніальні, маскультурні, гендерні, жанрово-стильові. Про жанрову розмаїтість і специфіку творчого спадку письменника написано багато праць, однак відносно мало досліджень присвячено особливостям часопросторової організації творів і, зокрема, зв'язку жанру і хронотопу.

У сучасній науці проблема часу і простору є однією з найбільш актуальною як у філософському, так і літературознавчому аспектах. Її вивчення останнім часом збагачується все новими напрямками. Вченими створено своєрідний банк даних термінологічного характеру, який постійно поповнюється. Проте складність і багатозначність побутування категорій часопростору в новітній літературі не дає змоги завершити цей процес і вважати проблему вичерпаною. Головне, що характеризує хронотоп літературно-художнього твору, це – діалектична взаємозалежність часу і простору, коли в кожному окремому випадку формується особлива "об'ємна" художня єдність (М.М. Бахтін). Основним чинником хронотопу є жанрові пріоритети та орієнтації автора. Важливу роль хронотоп відіграє у створенні літературних характерів, формуванні поетико-стильових доміант твору і ствердженні авторського задуму.

Часопросторова організація романів Моема визначається насамперед їх жанровою специфікою. Для творчості письменника була характерною

різновекторність жанрових пошуків, тому кожний із створених ним романів має специфічну хронотопну структуру.

Роман "Тягар пристрастей людських" несе в собі виразні ознаки традиційного жанру роману-біографії. Його сюжетом є історія людського життя, причому в образ головного героя Філіпа Кері увійшло багато біографічного матеріалу, що зумовлює специфіку хронотопу твору, в якому переважає лінійно-послідовна структура часу і простору. Роман являє собою картину духовних пошуків героя. На перший погляд, він може бути сприйнятий лише як драма нещасливого кохання, але на більш глибокому рівні лежить проблема духовної кризи в Європі напередодні Першої світової війни, тому в романі важливу роль відіграє і соціально-історичний хронотоп. У формуванні характеру головного героя визначальними факторами є хронотоп природи (протиставлення ницості і вад суспільства чистоті й гармонії природи) і естетичний хронотоп, представлений головним чином творами літератури і образотворчого мистецтва.

У Моемових романах про митців ("Місяць і мідяки". "Радощі життя") переважає хронотоп мистецтва, який включає в себе своєрідний психологічний хронотоп творчої індивідуальності.

Простір життя Стрікленда з роману "Місяць і мідяки" – це простір самотності. Заради творчості Стрікленд, який відмовився від зв'язків із зовнішнім світом, прирікає себе на свідому самотність, яке стає формою буття в світі художника-новатора. Простір Стрікленда замкнений виключно на процесі творення, і його душа оживає тільки тоді, коли стикається зі світом прекрасного. Вперше читач може «поглянути» на шедевр генія і потрапити у специфічний простір його мистецтва в епізоді з портретом Бланш. Крім того, в даному романі Моема протиставляє хронотоп Заходу і Сходу як "зіпсованої" цивілізації і "чистої" природи.

Роман "Радощі життя" має своїм сюжетом історію життя вигаданого письменника Едварда Дріффілда, яка відтворюється ретроспективно через спогади різних людей, які знали митця. Цей роман, як і "Місяць і мідяки",

вирізняється змінним хронотопом. В обох романах постійно перебиваються розповідні плани теперішнього і минулого, події розповіді і події розповідання, а загальний простір творів наповнюється численними просторами життя і бачення різних персонажів творів.

Але, на відміну від попереднього роману, хронотоп "Радощів життя" є більші вигадливим і багатоплановим; його специфіка зумовлюється насамперед тим, що головний герой є, по суті, позасюжетним персонажем, а весь часопростір його життя подається в романі опосередковано – крізь призму бачення наратором та іншими персонажами.

Простір у романі «Театр» представлений не так різноманітно й широко, як інші твори письменника. Своєрідність цього "драматургічного" роману визначається закоріненістю проблематики і поетики твору на грі. У хронотопі "Театру" більш важливу роль відіграє простір, натомість час фігурує насамперед як час теперішнього життя Джулії Ламберт. Окремі її спогади, повернення в минуле потрібні лише для того, аби пояснити якусь істотні особливість характеру героїні. У ході романної розповіді герої діють в різних просторових шарах, які повторюються в певні моменти життя персонажів і, природно, впливають на них.

Художній часопростір роману завдяки ретельному вивіреній наративній організації тексту, який повністю зорієнтований на свідомість актриси Джулії Лемберт, представляє собою динамічну зміну декорацій, які диктують (підказують) їй ту чи іншу роль. Простір життя (реальність) і простір театру (гра) постійно міняються місцями.

"Розмальована вуаль" за своїми основними жанровими ознаками є соціально-психологічним романом із тяжінням до філософського, оскільки, досліджуючи внутрішній світ персонажів у конфлікті з зовнішнім середовищем, автор приводить їх, а відповідно і читача, до досягнення найважливішої філософської проблеми – сенсу життя людини. Відтак хронотоп роману організовано згідно з цією авторською установкою.

Образ художнього часу в романі складається з декількох часових пластів (час біографічний, історичний, календарний, добовий), кожен з яких по-своєму організований - за принципам об'єктивного або суб'єктивного, перцептуального часу. Безперервність художнього часу обумовлена існуванням такого його елемента, як час історичний (об'єктивний). Час дії в романі охоплює всього кілька місяців, автор дає нам факти, що дозволяють встановити історичний час - це час, коли східні провінції Китаю перебували під короною Британської імперії, а це значить, що художній час твору тісно пов'язаний із часом історичним. Автор вплітає вигаданий сюжет в конкретну історичну епоху.

Автор створює для кожного з героїв свій «індивідуальний» простір. Якщо для Волтера Фейна він є ізольованим, замкненим, тупиковим, поступово звужується до точки смерті, то простір Кітті Фейн, навпаки, поступово розширюється, долаючи ізольованість і замкнутість. Автор лише спочатку роману поміщає героїню в замкнутий простір будинку Фейн, але поступово, з розвитком сюжету, героїня виходить за межі будинку. Хронотоп роману загалом і суб'єктивний часопростір героїв відповідає напрямку сюжетних ліній і відображає ідею твору, стверджуючи необхідність для людини подолання егоїзму і замкнутості свого індивідуального існування, виходу у великий світ життя з людьми і для людей.

Таким чином, часопросторова організація романів В.С. Моема характеризується різноманітністю і багатоплановістю, відзначається доцільністю і зв'язком з жанровою специфікою кожного окремого твору. При цьому хронотоп завжди виконує свою основну функцію – сприяти вираженню авторської художньої концепції світу і людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Москва : «Художественная литература», 1975. С.234-407.
2. Бурцев А. А. Тема колониализма и развитие английского рассказа в конце XIX века : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / А. А. Бурцев. Москва, 1975. 23 с.
3. Вержанська О.М. Етичні й естетичні погляди У.С. Моєма в контексті масової культури : автореф. дис. ... канд. філос. наук. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, 2006. 20 с.
4. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки / В.И. Вернадский. М. : Наука, 1981. 357 с.
5. Володин Э. Специфика художественного времени / Э. Володин // Вопросы философии. 1978. № 8. С. 132-141.
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 6 е. М.: УРСС Эдиториал, 2008. 144 с.
7. Гейзинга, Йоган. Номо Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / Пер. з англ. О.Мокровольського. Київ: «Основи», 1994. 250 с.
8. Гузик, М. А. Проблема времени в романе Сомерсета Моэма «Пироги и пиво» / М.А. Гузик // Структурно-содержательные характеристики текста. Фрунзе, 1989. С. 18-25.
9. Гуревич А. Что есть время / А. Гуревич // Вопросы литературы. 1968. № 11. С. 150-154.
10. Зарицький О. Біографія та історія (чеський біографічний роман 70 х років) / О. Зарицький. К. : Наук. думка, 1989. 104 с.

- 11.Ингарден Р. Художні цінності та естетичні цінності // Філософська думка. 2005. № 6. С.65-87.
- 12.Каган М. Пространство и время в искусстве как проблема эстетической науки / М. Качан // Ритм, пространство и время в литературе и искусстве / [ред. коллегия: Б.Ф. Егоров, Б.С. Мейлах, М.А. Сапаров]. Л. : Наука, 1974. С. 26-39.
- 13.Кириллова Т. Д. Творческая личность в романе С. Моэма «Луна и грош» / Т. Д. Кириллова // Вестн. Белорус. ун-та. (Серия 4 «Филология, журналистика, педагогика»). 1980. № 1. С. 19-22.
- 14.Кодак М. Поетика як система : Літературно критичні нариси / М. Кодак. К. : Дніпро, 1988. 159 с.
- 15.Лібман З. Коли життя — театр // Моем С. Лицедії. К. : Дніпро, 1967. С. 214-223.
- 16.Ливергант А. Я. Сомерсет Моэм / А. Я. Ливергант. М. : Молодая гвардия, 2012. 279 с.
- 17.Лихачев Д.С. Поэтика художественного времени. Поэтика художественного пространства // Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы. Ленинград: «Художественная литература», 1971. С.231-405.
- 18.Лолаев Т.П. О «механизме» течения времени // Вопросы философии., №1. 1996. С. 23-30.
- 19.Лотман Ю.М. Об искусстве. СПб. Наука, 1998. 704 с.
- 20.Мейлах Б. Проблема ритма, пространства и времени в комплексном изучении творчества / Б. Мейлах // Ритм, пространство и время в литературе и искусстве / [ред. коллегия: Б.Ф. Егорова, Б.С. Мейлах, М.А. Сапаров]. Л. : Наука, 1974. С. 3-10.
- 21.Мельников, Д. Н. Культурно историческое время и онтология культуры / Д. Н. Мельников // Философия в современном мире: диалог мировоззрений : материалы VI Российского философского конгресса. В 3-х тт. Т. 1. / отв. ред. В. С. Степин. Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 2012. С. 389-390.

22. Михальська Н. Моем, Вільям Сомерсет // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т.2: Л—Я / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2006. С. 197-201.
23. Моем Вільям Сомерсет. Розмальована вуаль / пер. з англ. Олександра Гординчук. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 224 с.
24. Моем С. Тягар пристрастей людських / пер. з англ. Є.М. Даскал. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. 752 с.
25. Моем Сомерсет. Лицедії / Сомерсет Моем; [пер. з англ. Мар Пінчевский]. К. : Дніпро, 1967. 223 с.
26. Моем Сомерсет. Місяць і мідяки. На жалі бритви / Сомерсет Моем; [пер. з англ. О. Жомнір, передмова О. Владавська]. К. : Дніпро, 1989. 574 с.
27. Моем Сомерсет. Радощі життя, або сімейна таємниця / Сомерсет Моем К. : Радянський письменник, 1963. 252 с.
28. Моем, Сомерсет. Лицедії / Сомерсет Моем; [пер. з англ. Мар Пінчевский]. К. : Дніпро, 1967. 223 с.
29. Морган Тед. Сомерсет Моэм / Тед Морган. М. : Захаров, 2002. 445 с.
30. Моэм В.С. Искусство слова / Моэм В.С. М.: Худ. лит., 1989. 398 с.
31. Моэм В.С. Подводя итоги / Моэм В.С. М. : Высшая школа, 1991. 557 с.
32. Нагибин Ю. Ненаписанный рассказ Сомерсета Моэма. [Электронный ресурс] / Ю. Нагибин. Режим доступа: <http://www.librs.net>.
33. Никитина И.П. Художественное пространство как предмет философско-эстетического анализа. Автореф. дис... докт. филол. наук: 09.00.04 / Институт философии РАН М.: МГУ, 2003. 24с. 4. Руднев Юрий. Анализ хронотопа художественного текста: возможность подхода к проблеме. <http://www.zhelty dom.narod.ru/>
34. Пивоварова Е. Поэтика цикла рассказов У. С. Моэма «Трепет листа: маленькие истории островов южного моря» : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Е. Пивоварова. Воронеж, 2008. 20 с.

35. Руднев В. П. Энциклопедический словарь культуры XX века. Ключевые понятия и тексты / В. П. Руднев. [изд. 3 е испр. и доп.]. М.: Аграф, 2009. 544 с.
36. Топоров В. Н. Пространство и текст // Текст: семантика и структура / Отв. ред. Т. В. Цивьян. М.: «Наука», 1983. С. 227-284.
37. Трикозенко И. В. Художественная проза С. Моэма в контексте английской литературы XIX — начала XX века : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Ирина Витальевна Трикозенко. Тамбов, 2003. 164 с.
38. Трубников Н. Н. Время человеческого бытия. Москва : Наука, 1987. 255 с.
39. Урнов Д. М. Литература и движение времени: (Из опыта англ. и амер. лит. XX в.). М. : Художественная литература, 1978. 269 с.
40. Урнов Д. М. Судьба обычного работника империи // Моэм У. С. Разрисованный занавес. Книга для чтения на англ. яз. М.: Международные отношения, 1981. С. 3-10.
41. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремінь, В. В. Льїн. К.: Книга, 2005. 528 с.
42. Хутыз Ф. А. Концепция художественной прозы в контексте основных теорий романа первой половины XX века в Великобритании: дис. канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Хутыз Фатима Абрековна. Майкоп, 2007. 195 с.
43. Целевич Л. Сюжетотворна функція хронотопу / Л. Целевич // Радянське літературознавство. 1988. № 9. С. 23-27.
44. Чайковська О. В. Поетика драматизації в романах В. С. Моэма : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. Сімферополь, 2014. 20 с.
45. Чернишова С. О. Гендер, імперіалізм і острів'янки у світі Сомерсета Моэма / С. Чернишова // Всесвіт, 2011. №7-8. С. 223-230.
46. Чернишова С. О. Сучасні аспекти та напрямки дослідження творчості В. С. Моэма [Електронний ресурс] /

- С. О. Чернишова. Режим доступу: philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznachchi.../399_407.pdf
47. Чернишова С.О. Художній світ В.С. Моема (на матеріалі прози 10-20 х років ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2011. 20 с.
48. Чорній Р. П. Творчість В. С. Моема в українській і російській рецепції і перекладах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / Раїса Петрівна Чорній. Тернопіль, 2006. 19 с.
49. Эко У. Пять эссе на темы этики. СПб. : Симпозиум, 2000. 95 с.
50. Эпштейн М.Н. Аналитизм и полифонизм во французской прозе: (Стили Стендаля и Бальзака) // Эпштейн М.Н. Типология стилового развития XIX века. М.: Наука, 1977. С.78-96.
51. Юсупов Ф. И. Социально критические мотивы в творчестве С. Моема (Ранние романы «Лиза из Ламбета» и «Миссис Креддок», драматургия, новеллистика) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Ф. И. Юсупов. М., 1975. 21 с.
52. Archer S. Artists and Paintings in Maugham's of Human Bondage [Електронний ресурс] / Stanley Archer. Режим доступу: <http://muse.jhu.edu/>
53. Calder R. Robert Calder on Somerset Maugham [Електронний ресурс] [Електронний ресурс] / Robert Lorin Calder. — Режим доступу : <http://m.youtube.com/#/watch?v=ej6RXAuSHto>
54. Curtis A. W. Somerset Maugham : The critical heritage / A. Curtis, J. Whitehead. London : Routledge, 2003. 489 p.
55. Hastings S. The secret lives of Somerset Maugham : a biography / Selina Hastings. Random House, 2010. 614 p.
56. Hooper G. Trading Places: Somerset Maugham's Tales from abroad [Електронний ресурс] / G. Hooper // Journal of the Short Story in English, 1997. №29. Режим доступу: <http://jsse.revuse.org/index128.html>.

57. Linares F. S. W. Somerset Maugham and a philosophy of life / [Электронный ресурс] / Francisca Sempere Linares. Режим доступа: <http://etheses.dur.ac.uk/5735/>
58. Loss A. W. Somerset Maugham / Archie Loss. N. Y. : Ungar, 1987. 139 p.
59. Maugham W. S. Essays on Literature. / Maugham W. S. L.: New English Library, 1967.
60. Maugham W. S. Ten novels and Their Authors / W. S. Maugham L. : Mercury Books, The Heinemann Group of Publishers, 1963. 245 p.
61. Maugham W. S. Cakes and Ale or the Skeleton in the Cupboard. / W. S. Maugham. Moscow : Progress Publishers, 1980. 236 p.
62. Maugham W. S. Of Human Bondage / Somerset Maugham. New York : Doubleday, Doran and Company, Inc., 1915. 767 p.
63. Maugham W. S. The Moon and Sixpence / W. S. Maugham N. Y. : George H. Doran Company, 1919. 314 p.
64. Maugham W. S. The Painted Veil / Somerset Maugham. London : Heinemann, 1927. 286 p.
65. Maugham W. S. The Summing Up / W. S. Maugham. New York : Mentor book, 1951. 194 p.
66. Maugham W. S. Theatre [Электронный ресурс] / W. S. Maugham // Theatre. — Режим доступа : [e-reading lib.org/book.php?book](http://e-reading.lib.org/book.php?book).
67. McIver C. S. William Somerset Maugham : a study of technique and literary sources / Claude Searcy McIver. Philadelphia, 1936. 102 p.
68. Menard W. The two worlds of Somerset Maugham / Wilmon Menard. Los Angeles : Sherbourne Press, 1965. 374 p.
69. Overaa R. Eastern Religion and the Dilemmas of the Modern / Roderick Overaa. USA : University of Washington, 2010. 221 p.
70. Rogal, Samuel J. A William Somerset Maugham encyclopedia / Samuel J. Rogal. London : Greenwood Press, 1997. 398 p.